

Deczki Sarolta

„A kultúra higiénéje” – a kortárs irodalomkritikáról

Tanulmányom címét Radnóti Sándor *A piknik* című kritikagyűjteményének bevezető írásából kölcsönöztem. A szerző a napi és zsrnálkritikák védelmében használja Frank Kermode frappáns jellemzését, mely szerint az effajta kritika „az irodalmi kultúra higiénéjének alapvető eleme”¹. Ebben a minőségben pedig a kritika „a kultúráról való nyilvános beszélgetés”², és mivel ez a „normatív közélet fennmaradásának záloga és tünete”³, ezért lehet a kritikust is közszereplőnek tartani. Akinek ebbéli minőségében az a feladata, hogy megjelenítse a tájékozott olvasót, aki maga is a közönség része. Azzal az állítással pedig, hogy a kritikus: *közszereplő*, egy olyan vitában foglal állást Radnóti, mely a mai napig sem jutott nyugvópontra.

Ez a meglátás azt jelenti, hogy a kritikus, bár magánvéleményt közöl, ezt a nyilvánosság terében teszi, a diskurzus formálásának igényével. S éppen ezért nem is lehet a kritika autonóm diskurzus, hanem heteronóm: mert kontextusa van, állást foglal, vitatkozik, elveket képvisel. Radnóti ugyanakkor leszögezi, hogy az autonómia és a heteronómia egymásra vonatkoztatott viszonyfogalmak, és egyre alacsonyabb színvonalú az a kritika, mely nem reflektál a másikra. A moralizálás, vagy ellentéte, az esztétizálás a kétpólusú mozgástér előállításáért felelős, és a kritikai diskurzus primitivizálódását jelzi, ha irodalmi művekkel szemben morális, politikai vagy társadalmi elvárásokat érvényesítenek.

Amikor Radnóti 2000-ben ezt a bevezetőt írta, ennek az állásfoglalásnak különös súlya volt a rossz emlékéű viták után, melyek a kritika tudományossága körül folytak, de manapság is sok tanulságot hordoz. A kilencvenes évek elején hirtelen és dömpingszerűen megjelenő elméletek újdonságértéke eltűnt, mint ahogyan a tudományos kritika is látványosan visszaszorult a folyóiratokból. Ez nem azt jelenti, hogy maga a tudomány vagy az elmélet is eltűnt volna a kritikákból, hanem azt, hogy kevésbé látványos módon beépült a bírálatok érvrendszerébe.

Ugyanakkor a Radnóti által felvetett problémák a kritika autonómiája és heteronómiája körül nemcsak érvényesek mind a mai napig, de kihívást is jelentenek a napi kritikai gyakorlatban. Továbbá a kultúra higiénéjére is égető szükség van manapság is, és a kritikus ma sem tudja megúszni, hogy ne közszereplőként lépjen föl, sőt, egyre gyakrabban azzal

---

¹ Frank Kermode: „Edmund Wilson”, in uő. *Modern Essays*, Glasgow, Fontana Press, 1990. 125. o. Idézi: Radnóti Sándor: *A piknik*, Budapest, Magvető, 2000. 25. o.

² Uo. 26. o.

³ Uo.

szembesülünk, hogy a szakmai érvek politikai erőterbe kerülnek, és az esztétikai szempontok mellé felzárkóznak a politikai szempontok is. Ennek azonban több oka van, és nem is feltétlenül jelent mind rosszat.

Az első ok a közélet és vele az irodalmi élet egyre nagyobb mértékű átpolitizáltsága, amire nem is érdemes sok szót vesztegetni, hiszen ebben élünk. Ennek eredményeképpen nagy múltú intézmények, folyóiratok veszítették el támogatásuk egy részét, szűntek meg, egyes írók nem kívánatosak már a közmédiában, és irdatlan összegeket költenek a kurzus által létrehozott szervezetekre. Ennek az egyik legkárosabb következménye, hogy esztétikai teljesítményeket politikai alapon ítélnék meg, és jelentős írók szorulnak ki a nyilvánosságból, vagy éppen hecckampány áldozatai lesznek, míg a hatalomhoz közel álló írók, kritikusok részéről nem látni olyan teljesítményt, mely arányban állna támogatásuk mértékével.

A másik két ok sokkal inkább kötődik az irodalom belső alakulásfolyamataihoz, és valamelyest össze is függ egymással: az egyik az, hogy az irodalomban is egyre markánsabban jelennek meg politikai vagy politikaiként is olvasható tartalmak, valamint – ezzel párhuzamosan és szoros összefüggésben – az irodalomtudományban és a kritikában is. Ez a viszonylag új fejlemény sokkal izgalmasabb az előbbinél, noha természetesen nem független tőle. Mégpedig azért izgalmas, mert a kilencvenes években és a kétezres évek elején még korántsem volt egyértelmű, hogy politikai-társadalmi tartalmaknak bármi keresnivalójuk van a kritikában és az irodalomban.

Hiszen a már emlegetett kritikavita egyik téje is ez volt: a tudományos kritika gyakorlóí számára evidencia volt a valóságelv felfüggesztése, és az, hogy csupán az irodalmi szöveg nyelvi megalkotottságát tartották szem előtt. Azok a művek, melyek referenciális olvasatot hívtak elő, a kritikusok figyelmére kerültek, míg azok a szövegek, melyeken jól lehetett demonstrálni az éppen divatos elméletek állításait, a fősodorba. Példának okáért Garaczi László *Nincs alvás!* című rövidpróza kötetének jutott az a kétes dicsőség, hogy a kritikavita apropójává váljon, és a tudományos kritika hívei rajta demonstrálják elméleteik korszerűségét.

Azok az irodalmi művek, melyekre kevésbé volt jellemző a posztmodern ontológiai derű, játékosság, ironia, hanem ehelyett valamilyen társadalmi probléma jelent meg bennük, és azok a kritikusok, akik ezeket a műveket nagyra értékelték, a „tragizáló hermeneutika” címkét kapták. Szirák Péter szerint a honi értelmezői körök egy része nem tudta tartani a lépést az új prózapoétikai folyamatokkal, és „a magyar irodalmi hagyomány által erőteljesen meghatározott befogadói kondicionáltsága folytán a kontinuitást s ezzel együtt a közösségi-tragikus létértelmezést preferálja. Pontosabban a léthez való odatartozás közösségi és/vagy

egyértelműen tragikus-negatív módját”⁴. Szirák úgy gondolja, éppen ez az attitűd teszi érthetővé Bodor Ádám műveinek széleskörű sikerét. A „közösségi-tragikus létértelmezés” mint etikai-esztétikai beállítódás leírása és elmarasztalása a kritikáiban Bónus Tibor hozzászólásaiban is fontos szerephez jut, aki a „derűs bizonytalanság” éthoszára apellál. Szerinte akkor tudunk termékeny párbeszédbe bocsátkozni a legújabb prózával, ha lemondunk „a modernség tragizáló és esztétista eszményéről”⁵. Csakhogy ez azt jelenti, hogy bizonyos nyelvek, beszédmódok, életformák, a „valóság” egyes elemei eleve kirekesztődnek az irodalmi diskurzusból, mely egyébként lépten-nyomon a dialógus-elvre hivatkozik.

Ez a két kritikus alapállás jól reprezentálja a kilencvenes évek közepének egyik legnépszerűbb kritikai elméletét és gyakorlatát, mely körül iskola jött létre. Az iskola pedig létrehozta a maga kánonját, melyből olyan fontos szerzők szorultak ki, mint például Tar Sándor, akinek a neve sem fordul elő Kulcsár Szabó Ernő 1994-es irodalomtörténetében, márpedig ez volt az a munka, mely a kilencvenes évek második felétől egészen napjainkig nagy befolyást gyakorolt az irodalomtörténeti és kritikai gondolkodásra.

Az irodalom és politikum kérdését Sári B. László 2006-os *Hattyú és görény* című munkája vetette fel az irodalomtudományban és -kritikában. Helyzetértékelése az, hogy a „rendszerátalakítás utáni kritikai és irodalomelméleti diskurzusok alapvetően [...] történeti okokból igyekeznek irodalom és politika között a tisztes távolságot megtartani”⁶. Ezzel szemben Sári arra apellál, hogy a politikai fogalmát nem az irodalommal szemben kell meghatározni, hanem olyan közegként, mely áthatja az irodalmat és a kultúrát, „biztosítva számukra a diszkurzív teret, a megszólalás keretfeltételeit”⁷. A politikai olvasat lehetőségének kiiktatása értelmezési deficitet jelent, vagy a dekonstrukció nyelvén: a szemiózis folyamatának a korlátozását, hiszen letilt vagy legalábbis figyelmen kívül hagy releváns társadalmi és politikai szempontokat.

Hasonlóképpen érvel Németh Zoltán is, aki az értelmezési lehetőségek szűkítésének tartja, ha nem lehet bevonni a referenciális és a tapasztalati dimenziókat is az értelmezésbe, és úgy véli, értelmetlen önkorlátozást hajtunk végre, ha ezt a szempontot figyelmen kívül hagyjuk. Továbbá a posztstrukturalizmusról és a belőle származó elméletekről azt állítja, hogy mindezeknek „sajátos vakfoltja az, hogy önnön meghatározottságai[k]nál fogva képtelen[ek]

---

⁴ Szirák Péter: „A bizonytalanság szabadsága: Szempontok az évtizedforduló prózájának értelmezéséhez”, *Jelenkor*, 1994/2. 137. o.

⁵ Bónus Tibor: „A Nincs alvás! és a prózakritika”, *Jelenkor* 1996/1. 93. o.

⁶ Sári B. László: *Hattyú és görény*. Pozsony, Kalligram, 2006. 14. o.

⁷ Uo.

szembesülni a referencialitás lehetőségével, a referencialitással mint jelentéskonstituáló vagy – fogalmazzunk még meredekebben – jelentésszemináló erővel”⁸.

Horváth Györgyi *Utazó elméletek* című könyvében írja: „arról, hogy az irodalomtudományos tudás társadalmi kontextusokba ágyazódik, a kétezres évek elejéig nem volt szokás beszélni Magyarországon”⁹. Az irodalomtudományban az a sajátos helyzet alakult ki, hogy mire a kritikai elméletek Kelet-Európába értek, addigra „depolitizálódtak”, elveszítették ideológiaikritikai jellegüket, a politikai tartalmak kilúgozódtak belőlük. Szinte doktrínává vált, hogy az irodalomkritikának egyedül a szöveggel, szövegimmanens jelenségekkel van dolga, és nem sok köze van a rajta kívüli valósághoz, így a politikai kontextusokhoz sem.

Ez a helyzet változott meg a kétezres évek második felétől, amikor egyre több olyan irodalmi mű jelent meg, melyeket már nem lehetett vagy nem volt érdemes a referencialitás és a politikum figyelmen kívül hagyásával értelmezni: többek között Bódis Kriszta: *Kemény vaj* (2003), Barnás Ferenc: *A kilencedik* (2006) és Oravecz Imre: *Ondrok gödre* (2007) című regényeit említhetjük. 2003-ban és 2004-ben megjelentek Tar Sándor utolsó kötetei, ezekre azonban már jóval kevesebb kritikai figyelem irányult, mint a lelepleződése előtt megjelent kötetekre. A 2010-es évektől pedig egyre több olyan irodalmi alkotás jelent meg, melyeket lehetetlen úgy értelmezni, hogy nem veszünk tudomást a társadalmi-politikai kontextusról. Sőt, a művek egy része kifejezetten performatív karakterű, cselekvésként értelmezi magát, állást foglal, és ezáltal a társadalmi-politikai erőterben pozicionálódik.

Több kortárs író is ebben a szellemben nyilatkozik: Szilasi László például azt mondja egy vele készített interjúban, hogy *A harmadik híd* című regényét úgy értelmezi, mint a felejtés ellen történő munkát, melyet a közösség számára végez el.

A harmadik híd megírásával például a hajléktalanság körülményei között élő embereket próbáltam közelebről tanulmányozni. Ezt pedig úgy éltem meg, mint *a felejtés ellen történő munkát*. [...M]indig rettenetes traumáink keletkeztek abból, amikor megpróbáltuk magunkat felejtésre ítélni. Úgy látom, hogy nemcsak elmúlt dolgokat, hanem olyanokat is megpróbálunk elfelejteni, amelyek most történnek, például a hajléktalanokat. *Szerintem az ember fontos*

---

⁸ Németh Zoltán: „A próza lázadása”, *Bárka*, 2001/5. 73. o.

⁹ Horváth Györgyi: *Utazó elméletek. Angolszász politikai elméletek kelet-európai kontextusban*, OPUS Irodalomelméleti tanulmányok 15, Budapest, Balassi Kiadó, 2014. 107. o.

*munkát végez a közösségének, amikor megpróbál egy-két ilyen dolgot föltárni, visszaemlíni a felejtésből, nem ritkán a szándékos elfelejtésből, mesterséges megfeledkezésből.*¹⁰

Kiss Tibor Noé pedig azt állítja, hogy

engem a tehetetlenség, a kiszolgáltatottság és a kirekesztettség érdekel, és azok az emberek, akik ilyen helyzetben élnek. A saját transzneműségem történetét is leginkább a tehetetlenség fogalmával tudom megragadni. Az *Aludnod kellene* szereplőinek és Magyarországon most már milliós nagyságrendű számban sokaknak ugyanígy a tehetetlenség az osztályrészük, csak egészen más okok miatt.¹¹

És érdemes még idézni Zoltán Gábort is, aki egy interjúban azt mondja, hogy „nem múlt el az az érzésem, hogy semmi sem zárult le 1945-ben, és hogy már jó ideje és egyre fokozódó mértékben újulnak meg a húszas, harmincas, negyvenes évek tendenciái.”¹² Ezek az állásfoglalások azt jelzik, hogy a fenti írók számára a társadalmi-politikai kontextus nem csupán magától értetődő, természetes adottságot, értelmezési keretet, referenciát jelent, hanem lehetőség szerint átformálandó valóságot. A felejtés elleni munka perlokúciós aktus: olyan történetekről ad hírt, melyek a világról való tudásunkat gyarapítják, és ezáltal identitás-, esetleg cselekvésformáló erővel bírnak.

A 2010-es évektől egyre erősebben van jelen a kortárs irodalomban az a szándék, hogy a szerzők aktuális társadalmi, politikai problémákat tematizáljanak, olyan társadalmi jelenségekre hívják fel a figyelmet, melyeket hallgatás övez. Feltűnő módon megszorodtak azok a művek, melyek

- a társadalmi kirekesztés, a szegénység, a periféria létmódjait mutatják fel (Tóth Krisztina: *Akvárium*; Borbély Szilárd: *Nincstelenség*; Juhász Tibor: *Salgó blues*; Szilasi László: *A harmadik híd*; Kiss Tibor Noé: *Aludnod kellene*, és a többi),

---

¹⁰ Hercsel Adél: „»Mindenki gyűlöl mindenkit, aki veszélyes a tb-jére« – interjú Szilasi Lászlóval”, *hvg.hu*, http://hvg.hu/kultura/20140305_Mindenki_gyulol_mindenkit_aki_veszelyes (Utolsó megtekintés: 2021. 09. 28.) A kiemelések tőlem – D. S.

¹¹ Pálos Máté: „Nem azért hordok női ruhát, hogy provokáljak – beszélgetés Kiss Tibor Noéval”, *origo.hu*, <http://www.origo.hu/kultura/kotve-fuzve/20150723-kiss-tibor-noe-irodalom-regeny-foci-transznemuseg-tarsadalmi-erzekenyseg.html> (Utolsó megtekintés: 2021. 09. 28.)

¹² Békefy Teodóra – Nagy Gabriella: „Nem tudom másként látni a világot, mint úgy, hogy az ember szabad – beszélgetés Zoltán Gáborral”, *litera.hu*, <https://litera.hu/magazin/interju/interju-zoltan-gaborral.html> (Utolsó megtekintés: 2021. 09. 28.)

- a műtfeldolgozás fogyatékoságaival szembesítenek (Zoltán Gábor: *Orgia, Szomszéd*; Závada Pál: *Természetes fény, Wanderer, Egy piaci nap*; Forgách András: *Élő kötet nem marad*)
- a női létezés kiszolgáltatottságára mutatnak rá (Babarczi Eszter: *A mérgezett nő*; Tompa Andrea: *Omerta*; Szeifert Natália: *Az altató szerekről*; Péterfy-Novák Éva: *Egyasszony*).

2011-ben kezdte el írni Parti Nagy Lajos *Magyar mesék* címmel kis satíráit az aktuális politikai történésekre reagálva, majd 2012-ben jelent meg Bárány Tibor szerkesztésében az *Édes hazám* című antológia, mely a *Kortárs közéleti versek* alcímmel orientálja az olvasót. Az alcímet az *Utószó* magyarázza meg:

Haza, társadalmi szolidaritás, versengő politikai értékek, a történelmi múlt feldolgozása, a demokratikus hatalomgyakorlás alapelvei, a társadalmi és politikai korrupció felszámolásának előfeltételei – fogalmak, amelyeket újragondolhatunk, és problémák, amelyekre megoldást találhatunk, ha odafigyelünk a kortárs közéleti versek *nem kiszámítható* válaszaira.¹³

2012-ben, a kötet megjelenése idején már lezajlott az a kritikai vita, mely a politikai költészet kérdései körül alakult ki az *Élet és Irodalom* hasábjain, s melynek kezdetét a Radnóti Sándor és Bán Zoltán András közötti nyilvános levélváltás jelentette.¹⁴ Ebben írja Bán Zoltán András, hogy „éppen ez lenne/lehetne egy manapság is érvényes politikai líra kiindulópontja; az érzés, hogy a politika meghatározza valaki életét. Pontosabban az, hogy a politika nem más, mint a történelem érzéki-mindennapi megélése.”¹⁵ – ahogyan ezt Sári B. Lászlónál is olvashattuk. Radnóti Sándor pedig így összegez:

a politikai szenvedélyek éppoly legitim tárgyai a költészetnek, mint a szerelmi vágy vagy Isten, a test vagy a halál. És hogy valamiről rettenetesen lecsúszunk, ha a „köz”-t és a „magán”-t szigorúan külön tartjuk, mint a Kádár-rendszerben [...], ha jól kidühöngjük magunkat (tüntetünk, aláírunk, undorodunk) azon, hogy egy demagóg, program nélküli párt

¹³ Bárány Tibor: „Utószó”, in Bárány Tibor (szerk.): *Édes hazám*, Budapest, Magvető, 2012. 368. o.

¹⁴ Bán Zoltán András – Radnóti Sándor: „A magyar politikai költészetéről: Levélváltás”, *Élet és Irodalom*, 2011/46., <https://www.es.hu/cikk/2011-11-20/ban-zoltan-andras-radnoti-sandor/a-magyar-politikai-kolteszetrol.html> (Utolsó megtekintés: 2021. 09. 28.)

¹⁵ Uo.

megszállja az országot és egyre több vonását ölti magára a klasszikus diktatúrának, jogfoszt, népnűz – majd visszavonulunk steril íróasztalunkhoz.¹⁶

Ezt követően pedig hosszas vita indult meg a lap hasábjain a politikai költészet esélyeiről napjainkban, mely után már teljesen legitím érvelési stratégiának tűnt a valóságra, valamint a politikai-társadalmi problémákra való hivatkozás a kritikai beszédmódban is.

Ez azonban nem csupán az irodalom és a kritika „önelvű” változásaiból következik, hanem az irodalom fórumainak az átalakulásából. A 2007-es „kis” kritikavita egyik fő tétje az volt, hogy milyen hatást gyakorolt az internetes kritika a kritikára általában. Dióhéjban: a tudományos beszédmód végképp redukálódott, vagy szinte el is tűnt, és jócskán megnőtt a közérthetőség igénye és szándéka, vagyis a Radnóti Sándor által „szolgáltató kritikának” nevezett kritika iránti igény, mely kontextualizálja a bírálat tárgyát. A napilapkritikák eltűnéséért talán kárpótolnak valamelyest a netes fórumok, ahol nagyon sok profi és amatőr olvasó osztja meg tapasztalatait, olvasatait – kulturális higiéniénkről gondoskodva. S az utóbbi időszak fejleményei eldöntötték az autonómia és a heteronómia kérdéseit is. A kritika annyiban heteronóm, hogy hangsúlyozottan kontextualizál, adott esetben állást foglal, s annyiban autonóm, amennyiben mindezt mindenféle politikai, intézményi, személyi befolyástól függetlenül teszi.

Érdekes kísérlet lenne diskurzuselemzéssel kimutatni, hogyan változott a kritikai diskurzus szókészlete a kilencvenes évektől napjainkig. Erre azonban ehelyt nincs lehetőség, de ha végigolvassuk egy kortárs irodalmi mű, Juhász Tibor *Salgó blues* című kötetének recepcióját, akkor bizonyos változásokra felfigyelhetünk a kritikai nyelvhasználatban. Kovács Boglárka azt írja róla, hogy „pontos kórképet ad Salgótarján állapotáról, ugyanakkor könnyedén átvihető bármelyik exszocialista iparvárosra, mint általános korrajz.”¹⁷ Szabó Csanád „szociografikus igényt” és „a dokumentáció igényét”¹⁸ emlegeti, és a magyar szociográfiai irodalom kontextusában helyezi el a könyvet, Plonický Tamás pedig a jelenkori magyar közállapotok felméréseivel indítja a kritikát a KSH és az Eurostat vonatkozó adataira támaszkodva¹⁹. Seres Lili Hanna szerint a könyv „a magyarországi mélyszegénység, a

---

¹⁶ Uo.

¹⁷ Kovács Boglárka: „Távozni nem lehet – Juhász Tibor: Salgó blues”, *f21.hu*, <https://f21.hu/irodalom/tavozni-nem-lehet-juhasz-tibor-salگو-blues/> (Utolsó megtekintés: 2021. 09. 28.)

¹⁸ Szabó Csanád: „Az aláaknázott Salgótarján”, *art7.hu*, <https://art7.hu/irodalom/juhasz-tibor-salگو-blues/> (Utolsó megtekintés: 2021. 09. 28.)

¹⁹ Plonický Tamás: „A bennünk rejlő kékség”, *dunszt.sk*, <https://dunszt.sk/2019/03/11/a-bennunk-rejlo-kekseg/> (Utolsó megtekintés: 2021. 09. 28.)

szociális-kulturális megfosztottság helytől független lenyomatait adja”²⁰, Locker Dávid Mátyás pedig a szerző szociális érzékenységét emlegeti, az empátiát és az emberséget, valamint „megrázó képekről” ír²¹. „Kórkép”, „korrajz”, „szociográfia”, „dokumentarizmus”, „közállapotok”, „szociális érzékenység”, „empátia”: effajta kulcsszavaknak, ezekkel operáló beszédmódnak, referenciáknak, kontextusoknak a kilencvenes évek kritikáiban nem volt helyük, vagy csak éppen a kánon peremén. Mára pedig bekerültek a fősodorba.

A legfontosabb kérdés azonban az, hogy a társadalmi, politikai, közéleti témák reprezentációja nem vonja-e ki az adott művet az esztétikai megítélés lehetősége alól. Ez a közelmúltban számos művel kapcsolatban felmerült, és egyelőre, az időbeli távlat híján még csak óvatos választ lehet rá adni: de, igen. Ha nem is teljesen jellemző, de megfigyelhető az a kritikus gyakorlat, hogy egy-egy fontos téma, probléma irodalmi feldolgozása eleve esztétikai rangot kölcsönöz egy-egy kötetnek. Kiváltképp akkor, ha olyan történetről van szó, melyről eddig nem, vagy nem sok tudomása volt az olvasóknak; nagyban hozzájárulnak a világról, a szűkebb környezetünkről való ismeretek, tapasztalatok bővüléséhez; új fényben mutatnak be valamit vagy valaki(ke)t – vagyis hozzájárulnak tudásunk gyarapodásához, mindeközben pedig erős érzelmi hatást gyakorolnak az olvasóra. Ezen művek esetében rendszerint háttérbe szorulnak a szöveg esztétikai megalkotottságára vonatkozó kérdések.

Az irodalom kis túlzással most traumafeldolgozó üzemmódban működik, ellenbeszédként, igazságbeszédként, egy olyan erőterben, melyben minden gesztusnak politikai jelentése is van. Ezeknek a műveknek – melyeket az új érzékenység, az új realizmus, a poszt-posztmodern vagy az emancipációs irodalom címkéi alá próbálnak besorolni – az elfogulatlan esztétikai megítélésére akkor kerülhet sor, ha az irodalom kevésbé érzi feladatának a társadalmi-politikai szerepvállalást és állásfoglalást. Reméljük, mihamarabb.

---

²⁰ Seres Lili Hanna: „Szociojáték”, *jelenkor.net*, <http://www.jelenkor.net/visszhang/1302/szociojatek> (Utolsó megtekintés: 2021. 09. 28.)

²¹ Locker Dávid Mátyás: „Kádártangó”, *prae.hu*, <https://www.prae.hu/article/10542-kadartango/> (Utolsó megtekintés: 2021. 09. 28.)